

sociale og økonomiske variabler.« Dét er, hvad Erland Porsmose og Karl-Erik Frandsen derefter bidrager til i to indlæg om 1600-årene, hvor inddragelsen af bl.a. kulturlandskabets afstandsrelationer, bøndernes prisbevidsthed og landsbyfællesskabets formelle bindinger (Porsmose) samt sammenhængen mellem bonitering og den faktiske udnyttelse af jorden (Frandsen) nuancerer marginaljordsbegrebet yderligere.

At udskiftningen ikke blot medførte intensivning af driften som helhed, men også ekstensivering i form af skovrejsning på visse ringere boniteter, dokumenterer Per Grau Møller med to fynske eksempler, og på vanlig kyndig vis redegør agronomen S.P. Jensen for udviklingen i landbrugsjordens produktivitet 1750-1990. Sidstnævnte er beretningen om en stadig mere indbringende, men i alle henseender også mere omkostningstyngende udnyttelse af landbrugsjorden, der står i grel modsætning til eksempelvis det nøjsomme, men ressourcebevidste sæterbrug i Vest- og Sydnorge efter 1850, således som Jan Anders Timberlid beskriver det.

Bogen afrundes med et par kig ud i fremtiden. Med praktisk erfaring fra den svenske indsats for at bevare særlige kultur- og naturlandskaber, skriver kulturgeograferne Tomas Germundsson og Mats Riddersporre om Blekinges marginalbygder, mens skovrider Johs. Skov, Fussingø Statsskovdistrikt, i sin redegørelse for skovrejsningen på Hald skovpart påpeger, at plejen af marginaljorderne – her de fredede lyngstrækninger ved Dollerup – kan være nok så arbejdskrævende. Hans Skotte Møller og Kr. Kristiansen, begge Skov- og Naturstyrelsen, afslutter med status for nutidens og perspektiver for fremtidens marginaljorder – sidstnævnte ikke uden polemisk brod mod de bevaringstiltag, der gøres i disse år.

Tilsammen fremstår bogens bidrag som en såre aktuell diskussion af et problematisk begreb – med nyttige bud til landbrugshistorikere såvel som pleje-, bevarings- og planlægningsfolk.

Henrik Dethlefsen

OLDTID OG MIDDELALDER

NIELS HYLDAHL: Den ældste kristendoms historie. Museum Tusulanums Forlag 1993. 374 s.

Den foreliggende bog er ikke en lærebog eller en grundbog i sit emne. Forfatteren siger selv i forordet, at han »ikke har villet eller kunnet give nogen udtømmende behandling af den ældste kristendoms historie. Talrige emner vil læseren lede forgæves efter...«. Hvad forfatteren derimod har villet, »er at pege på historiske sammenhænge: mellem den antikke jødedom og den ældste kristendom, i den ældste kristendoms eget forløb og mellem dengang og nu«. Han gør det i form af en analyse af og en dialog med kildematerialet, den videnskabelige forskning og sine egne holdninger og synspunkter. Det er en overordentlig krævende form for læseren, fordi den næsten forudsætter, at man er fortrolig med historien, kildematerialet og forskningsdebatten, men den er til gengæld meget givende, når forfatteren som her på god pædagogisk vis fører

læseren ved hånden ind i de problemstillinger, som han anser for at være de helt centrale. Alt andet er stort set ufortalt. Det er bogens styrke og dens svaghed. Der er imidlertid ingen tvivl om, at det er de positive sider ved bogen, der skal fremhæves, og at forfatterens originale behandling af sit stof, gør den til én af de vægtigste bøger om emnet på dansk.

Arne Søby Christensen

ALLAN A. LUND: De etnografiske kilder til Nordens tidlige historie. Aarhus Universitetsforlag 1993. 288 s., ill. kr. 198.

Allan A. Lund har sat sig for at undersøge de vanskeligheder, der er forbundet med at anvende etnografiske skrifter som kilde til de folk, de beskriver. Han bruger her de antikke græsk-romerske forfattere, og han koncentrerer sig snart meget naturligt om germanerproblemet og Tacitus' skrift *Germania*, som han er en af de førende eksperter i. Norden er således ikke, som man måske skulle tro, identisk med Skandinavien, men derimod med hele Nordeuropa (p.82, 116). Forfatteren gør opmærksom på (p.27), at etnografi i Antikken ikke er en selvstændig litterær genre eller faglig disciplin, men at oplysningerne om de fremmede folkeslag findes spredt rundt omkring i den overleverede litteratur. Den eneste undtagelse er Tacitus' *Germania*. De etnografiske indslag bringes derfor som oftest i en sammenhæng, hvor de har en ganske bestemt funktion. Dertil kommer det fundamentale problem (p.27f.), hvorledes de antikke forfattere skulle forklare deres publikum det fremmedartede, så det kunne forstå det. De løste det ikke overraskende ved at sammenligne med noget kendt fra hjemlandet, og spørgsmålet bliver derfor, hvad de etnografiske afsnit kan bruges til? Kan de sige os noget om de fremmede og deres samfundsforhold (kilden benyttet som beretning), eller fortæller de os mere om den antikke forfatter og hans opfattelse af sit samfund (kilden benyttet som levn)? Det er herom Allan A. Lunds bog handler, selv om han vel ikke gør sig denne distinktion klar. Til gengæld er hans analyse dybgående, og bogen er spændende læsning, skønt teksten ofte er vanskelig. Bogen er inddelt i tre dele: Selve analysen, der ud over det allerede nævnte også indeholder et kapitel om germanerforskningens og -receptionens historie (specielt nazisternes brug af germanerne) (p.9-119); en omfattende bibliografi (p.120-145) samt oversættelser af kildetekster, der indeholder etnografiske oplysninger (p.147-285).

Arne Søby Christensen

JOHN HAYWOOD: Dark Age Naval Power. A re-assessment of Frankish and Anglo-Saxon seafaring activity. London and New York, Routledge, 1991. 232 s, £ 35.00.

Indtil for ca. tredive år siden var det den almindelige opfattelse, at skibe af Gokstad-typen var dem, der bar vikingetiden. De muliggjorde langfarterne over de store have, og de satte samtidig de begrænsninger, som man mente, at